

Hirsirakentamista omavaraiseläjänä

Hirsinen talo voi kestää jopa 200 vuotta. Pitkä on myös rakennusurakka, varsinkin perinteisin menetelmin -- omavaraiseläjän jaksaminen kuin talouskin voivat joutua lujille. Huolella tehty työ kuitenkin kiittää tekijäänsä, semminkin kun suunnittelu on tehty huolella -- palkkiona uurastuksesta on käteen jäänyt osaamispääoma ja oma, velaton talo. Valtimolainen Lasse Nordlund voi kertoa siitä.

Teksti: Jussi Sivenius

Kuvat: Jussi Sivenius & Lasse Nordlundin arkisto

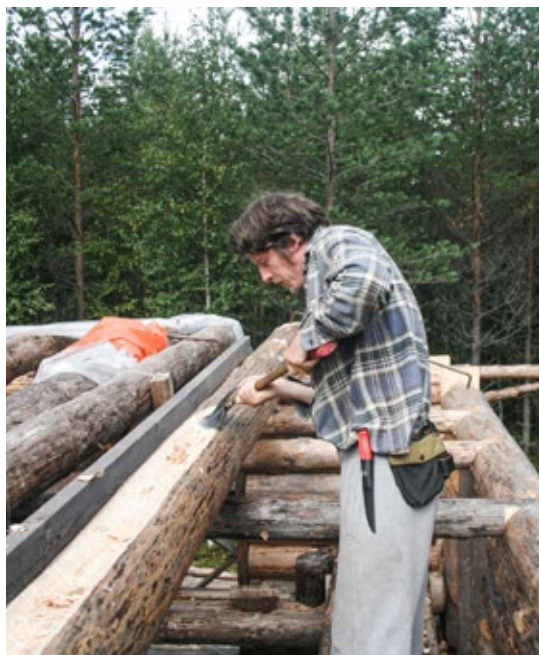
Tämä on meidän paikka. Taimikko, jonka keskellä seisomme oli muuttaessani tänne Valtimolle metrin korkuinen. Meillä on kaksi lähdettä lyhyen matkan päästä. Rakennuspuita piti olla lähellä, ja niitä saadaan taimikon viereisestä palstasta, missä on vanhempaa metsää. Metsämaa hieman viettää tänne päin, jolloin tänne on helpompi kuljettaa painavia tukkeja. Maalaji on sellainen, joka sopii hyvin puutarhan pitoon. Tätä taimikkoa voi helposti raivata viljelypalstaa varten. Tarvitsemme noin viisi aaria, jota puut eivät saa varjostaa liikaa. Talolle ei ole myöskään hyvä, jos se on liikaa paahteessa. Taimikosta saamme loppuelämäksemme polttopuuta ja sitä on helppo muokata mieleisekseen. Saunan vierestä on tarkoitus kaataa vähän puuta, että jos tulee tulipalo niin siinä ei mene kaikki.

Päärakennus tehdään hirsistä. Talosta tulee kaksikerroksinen, ja siihen tulee parveke. Tarvitsemme myös talousrakennuksia: halkoliiterin, huussin, kellarin ja riihen, missä voi käsitellä satoa. Sauna on siirretty naapuritilan pihalta. Sitä voi käyttää myös majoitukseen. Suojat on rakennettu niin kevyeksi, että 4-5 miestä pystyvät kantamaan ne lopullisille sijoilleen.

Projekti alkoi keväällä 2012. Aluksi raivattiin aukko taimikoon, puita kiskottiin nurin ja juurakoita otettiin ylös köysien ja rautakankien avulla. Seuraavana talvena tehtiin pääerä puita. Noin 70 runkoa kaadettiin kirveellä ja kaarisahalla, kuorittiin ja liu'utettiin toistensa yli tontille. Se oli kolmen viikon rupeama. Metsästä jouduttiin ottamaan hirsiksi myös melko oksaisia ja lenkoja puita, jotta määrä riittäisi.

Muhkurainen hirsi on kuitenkin vaikeammin ja hitaammin työstettävissä. Kattopellit on saatu läheiseltä lopettaneelta kettutarhalta vastineeksi purkutyöstä. Sieltä on saatu myös lautatavaraa.

Pari vuotta menee vielä, ennen kuin taloon voi muuttaa. Tavoite on, että ensi vuoden lopussa saisi katon talon päälle. Muurausjutut voivat siirtyä, kunhan vain saa katon päälle, sillä tavalla olevien hirsien laatu alkaa kärsiä. Vaikka rakentaminen kestää viisi vuotta, ei se haittaa. Sitten on velaton talo.

Ilman moottorisahaa

Minä veistan ilman moottorisahaa. Käytän puun työstämiseen pääasiassa kouru- ja tavallista kirvestä, lattatalttaa, kourutalttaa, hirsiporaa ja sahaa.

Nykyaikainen hirsirakoitsija pystyttää tällaisen talon yhdessä kesässä moottorisahaa, nosturia ja valmiita rakennustarvikkeita apuna käyttäen. Moottorisaha on tavallaan jumalan lahja hirsirakentajalle, jos fossiilista polttoainetta käyttävästä laitteesta voi sanoa näin. Moottorisahalla voi sahata tuppeen, työntää läpi. Sillä voi veistää myös nurkat ja tehdä hyvin tarkkaa jälkeä. Ilman moottorisahaa monet työvaiheet ja rakennustavat on tehtävä toisin.

Oma kokemukseni moottorisahasta rajoittuu

neljään tuntiin noin 25 vuotta sitten, kun olin renkinä Etelä-Suomessa. Päätös oli urakkaa aloittaessa, että jos en selviä tästä muuten, niin voin ottaa moottorisahan käyttöön. Vielä en ole ottanut. Ei minulla sellaista olekaan.

Kauan sitten, kun veistettiin vielä käsin, käytettiin hevosta hirsienhankintaan. Sekin on tehty nyt käsin. Sikäli tämä on, niin arvelen, historiallinen hanke.

Rakennuksessa on nyt yli 100 hirttä. Aikaa vievin työvaihe on hirsien varaaminen eli kover-taminen myötäilemään alemmaa hirttä. Tähän työhön on erikseen kirves, jossa on kovera terä. Yhden täyspitkän 6 metrisen hirren varaaminen kestää noin puoli päivää. Nurkkien muotoilu on nopeampaa. Lopuksi tapitetaan hirsi kiinni alempaan hirteen. Se antaa seinälle jäykkyyttä ja vähentää mahdollisuutta, että hirsi vääntyy-lee ja varaus aukeaa. Hirsi on paikoillaan keski-määrin kahdessa päivässä. Piirtäminen ja suunnittelu vie myös paljon aikaa.

Hirsikehikko pitää saada nousemaan tasaisesti. Tyvi ja latva ovat eri paksuisia. Päästä päähän eroa voi olla 5-6 cm, eli senttimetri per metri. Siinä pitää jatkuvasti miettiä hirsivalin-toja. Jos huonosti menee, hirrestä loppu niin sanotusti olkapää, eli ei ole enää riittävästi korkeutta tehdä nurkan yläpintaa.

Hirsirakentaminen on fyysisesti rankkaa työtä, eikä ole omavaraiselämän kannalta kovin järkevää, jos siinä menee huonoon kuntoon. Rakennustöitä tunteva tuttavani Upi sanoi, että olen invalidi tämän urakan jälkeen. Se oli hyvä varoitus, jonka seurauksena kiinnitän paljon huomiota työasentoihin ja vältän riuhtomista. Ennen vanhaan kun palkattiin metsureita, katsottiin ranteen leveyttä. Se homma ei ole kiinni yksin voimasta, vaan myös nivelsiteiden kestävyyydestä. Lihasvoimaa voi kartuttaa, mutta nivelsiteitä ei voi harjaannuttaa samalla tavalla.

Rahkasammal

Hirsien väliin laitan rahkasammalta eristeeksi. Pellavaa ja hampua voi käyttää eristeenä, mutta ne eivät sovellu rakennettaessa tuoreista hirsistä hitaan kaavan mukaan.

Rahkasammaleella on hirveän hyvä eristys-arvo. Sammal ei ole metsänomistajien suosiossa, koska se tukkii oja. Meidän taloudessa se toimittaa myös vessapaperin virkaa, sitoo virtsan ja kompostoituu.

Käytän sitä hirsien välissä ja lattioissa. Olen kerännyt sammaleen kaikista ojista ja tarvitsisin lisää. Se vaatii noin neljä vuotta kasvaakseen, eli se kasvaa aika nopeasti. Kierrän samat ojat välivuosiin ja kerään sammaleet pois ja kuivatan ne. Sammalta menee kuutioittain.

Ennen vanhaan vetoisten hirsien saumoja on lisätiivistetty lehmänpaskan ja akanoiden sekoituksella. Olen nähnyt sellaisia taloja, joiden hirsenvälit ovat vielä lähes sadan vuoden jälkeen hyvässä kunnossa. Eivät halkeile eikä haise.

Meidän taloon ei tule viemärointiä eikä juoksevaa vettä.

Parveke

Parveke on talon suunnittelun kannalta aika tärkeä juttu. Se ei ole ensisijaisesti näköalapaikka. Kun meillä on vain vähän tilaa, ei haluta uhrata tilaa portaikkoon. Ja jos portaat ovat kovin pienet, ei saada isoa tavaraa sisään. Sitä voi tuoda parvekkeen kautta. Ulkoportaat ovat myös paloturvallisuustekijä.

Lisäksi hirsitalossa voi tulla auringossa paah-tavan kuuma. Jos verhot ovat sisällä, lämpöä saa heijastettua ulos huonomin. Kun ver-

hot asetetaan ulos, se käy tehokkaammin. Näin myös koko parvekkeen saa varjostettua.

Parvekkeella voi myös kuivattaa pyykkiä, siinä ja marjoja.

Estetiikka

Talon tekeminen on myös esteettinen projekti. Minulla on sellainen käsitys, että esteettinen kokemus on alunperin ollut meille ohjenuora luonnossa selviytymiseen. Koemme usein kauniiksi sellaisia muotoja ja kaaria, joista syntyy kestäviä majoja ja siltoja.

Vasta myöhemmin estetiikka on irtaantunut omaksi alueekseen ja sen fyysinen tausta on unohtunut. Minulle estetiikka tai esteettisyys on palannut sinne, mistä se on lähtöisin.

Minusta design on vähän niin kuin joisi sokeria pelkästään. Design kyllästyttää nopeasti, toisin kuin jokin arkaaisempi esine.

Veistämisessä syntyy virheitä, mutta ne eivät haittaa vaan antavat talolle luonetta. Kehikko on kuin päiväkirjani, joka kertoo hyvistä päivistä ja huonoista.

Jos käy niin, että hirsi menee pieleen, voin kierrättää sen ja käyttää sen vaikka pätkänä ikkunan vieressä. Jos menee pieleen, voi aika paljon korjata asioita. Aina voi sattua jokin virhelyönti, lohkeaa liian paljon, mutta ei hirttä tarvitse heittää hukkaan sen takia.

Kannattaa olla työssään perfektionisti, muttei saa juuttua kiinni yhteen asiaan. Kun tekee paljon töitä on pakko priorisoida. Se pätee koko omavaraistalouteen.

Resurssitietoisuus luontaistaloudessa vaatii oleellisesti pragmaattisia päätöksiä materiaalien suhteen. En käytä ”turhan” hyviä lautoja liiteriin, jos se täyttää tarkoituksensa heikomillakin.

Jaksaminen

Tiesin, että tämä on mielettömän iso projekti. Jos lataa urakkaan epärealistisia odotuksia, joutuu pettymään. Alusta asti fokus on ollut siinä, miten jakaa voimat niin että ne kestävät maaliin asti. Tämä ei ole pikajuoksijan vaan maratoonarin hommaa.

Alusta asti olen koettanut säätää asenteitani niin, että ne riittäisivät tämän läpi viemiseen. Täällä viikon ollut hirsirakentamisen opettaja-

ni korosti, että hanke pitää puskea läpi. Hän valmensi siihen, että tässä tulee väistämättä epäilyksen hetkiä, jotka pitää osata ohittaa. Toisaalta täytyy havaita, jos jokin asiaa oikeasti lähtee lapasesta. Se pitää pystyä jättämään kesken.

Jos tähän ryhtyy, pitää oppia selviytymään epätoivon hetkistä. Ne tulevat välillä ja silloin minun on hyvä keskittyä pienempiin tavoitteisiin. Sama juttu kuin triathlonissa ja maratonissa. Mutta niiden hetkien ylittämiseen kehittyy rutiini. Pitää olla realististi, tuntea voimavarat ja tietää miten ne vaihtelevat syklisesti.

Yritimme talon rakentamisen lisäksi viljellä täysmittaisesti. Tämä on huono viljelyvuosi, huonoin tähän asti. Ruokaa ei tule niin paljon. Voisin kompensoida sen ihan hyvin keräämällä marjoja tai muuta, mutta kun on tämä projekti. Hirrenveiston opettaja sanoi, että pitää päättää: joko viljelee tai rakentaa. Meidän pitää päättää, supistetaanko viljelyalaa hieman ensi vuonna.

Liiallinen työmäärä koettelee perhe-elämää. Konfliktit johtuvat helposti siitä että toinen ei tiedä rakentamisen mutkikkuudesta. Minulle tapahtui möhlyä. Ensimmäisessä kerroksessa oli tavoitteena huonekorkeus 2,40 m. Mittasin sen lukemattomia kertoja. Sitten huomasin, että katto jäi 8 cm aiottua matalammalle. Kumppani kysyi suurin piirtein, että enkö ole mitannut sitä.

Nämä ovat asioita, jotka johtavat monia eroon. Aikaa pitäisi jäädä myös perheelle. En

voi keskittyä veistämiseen, jos siellä ovat asiat vinosti.

Lopuksi

Joulukuun puoliväliin asti veistän. Kylmyys ei ole mukavaa, mutta työt loppuvat varsinaisesti liukkauden takia. Kun on sade ja liukasta, hirsien käsittely on kosteata ja niljakasta. Tulee liikaa riskejä, ja jossain vaiheessa on hyvä siirtyä talvilevölle. Työt jatkuvat sitten keväällä.

Hirsirakentamisen liitetään aika lailla kansallisia merkityksiä. Ekologisena rakentamistapana sen merkitys ylikorostuu Suomessa. Jos haluaa asunnon, on helpompia tapoja tehdä se kuin tämä. Tässä pakotetaan tonneittain puuta tietyyn muotoon. On sellaisiakin tapoja rakentaa, joissa myötäillään luonnonmateriaalien ominaisuuksia enemmän.

Hirsirakennus voi kestää 200 vuotta, mutta teoreettinen käyttöikä toteutuu harvassa rakennuksessa, kun sodat ja tulipalot tuhoavat niitä, tai ne lahoavat hyljeksittyinä pois. Tässä kohtaa voi miettiä, minkälainen kertynyt vauraus ihmisillä voisi olla ilman sotia. Paradoksaalisesti sotia käydään resurssien vuoksi.

Vaativuudestaan huolimatta tämä projekti on minulle erinomainen mahdollisuus laittaa oppimani taidot peliin, ja tutkia pois käytöstä jääneitä työtapoja. Kun hallitsee rakentamisen kaikki vaiheet, saa kattavan käsityksen talon ekologisesta jalanjäljestä. Käytäntö on ensikäden tietoa, kaikki muu on kirjatietoa. ♣

